

DUISTERE KUNST

Leen Raats

Fictie

Niveau

Korte inhoud

Noor is nieuw op school. Ze leert Nederlands, maar voelt zich niet helemaal thuis op school en ze heeft nog niet veel vrienden. Sofie nodigt Noor uit op haar verjaardagsfeestje, maar daar ontdekt Noor één en ander over het gezin van Sofie.

Centrale thema's

uitsluiting

vriendschap

nieuwe school

verschillen tussen klasgenoten

(uiterlijk, interesses, afkomst, religie, beperking)

Concepten

vriendschap, angst, nieuwe indrukken in een nieuwe omgeving

Woordenschat

de kunst, duister

Noodzakelijke voorkennis

Tekstkenmerken

relatief eenvoudige taal
vooral letterlijk taalgebruik
directe rede als de personages aan het woord zijn
lange tekst in acht delen

huiselijk geweld

De situatie van Noor kan herkenbaar zijn voor leerlingen: ook zij komen in een nieuwe omgeving, leren een nieuwe taal, hebben misschien moeite om nieuwe vrienden te maken. Misschien zijn de leerlingen al ooit gepest, werden ze niet uitgenodigd voor een feestje of kwam er niemand opdagen als ze zelf een feestje gaven.

Het zou kunnen dat sommige leerlingen zich ongemakkelijk voelen bij de dreiging van familiaal geweld die in de tekst voorkomt.

Ontwikkelingsdoelen

- 2 De leerlingen kunnen op beschrijvend niveau relevante informatie uit mondelinge en schriftelijke teksten verwerken: het globale onderwerp bepalen, globaal begrijpen waarover het gaat, de hoofdgedachte achterhalen, de gedachtegang volgen, relevante informatie selecteren.
- 3 De leerlingen kunnen op beschrijvend niveau relevante informatie mondeling en schriftelijk formuleren en uitwisselen: informatie weergeven en vragen, een spontane reactie geven, de inhoud globaal weergeven.
- 21.2 De leerlingen kunnen op een verdraagzame manier omgaan met geschillen.
- 21.8 De leerlingen zich bekwaam tonen in het omgaan met verscheidenheid tussen mensen.

Lesdoelen

- De leerlingen passen de strategie van 'afleiden', 'verbinden' en 'voorspellen' toe onder begeleiding.
- De leerlingen vertellen over eigen ervaringen met een nieuwe (school)context, vrienden maken, zich uitgesloten voelen.

Voor het lezen

Verloop - opties

1. Pols naar hoe de leerlingen zich voelden de eerste dagen in een OKAN-klas of in een nieuwe klas met onbekende medeleerlingen. Focus op hun persoonlijke verhalen en ervaringen. Hoe voelden ze zich toen? Wat herinneren ze zich van die eerste dagen? Konden ze zich makkelijk uitdrukken?
2. Schrijf kernwoorden op het bord.
3. Voeg relevante woordenschat toe.

Voorbeeldvragen

Persoonlijke ervaringen:

- *Hoe voelde je je toen je net in deze klas was?*
- *Maakte je makkelijk vrienden?*
- *Hoe maakte je vrienden?*
- *Voelde je je soms uitgesloten?*
- *Wat weet je nog van die eerste dagen?*
- *Voelde je je welkom?*
- *Voelde je je angstig?*
- *Werd je vriendelijk ontvangen?*
- *Wat zorgde ervoor dat je je welkom voelde?*
- *Kreeg je hulp van klasgenoten?*
- *Wat deden je klasgenoten om je te helpen?*
- *Kon je je makkelijk uitdrukken in het Nederlands?*
- *Zo niet, hoe voelde dat toen? Hoe pakte je het aan?*
- *Hoe probeerde je te praten met anderen toen je nog geen/weinig Nederlands kende?*
- *Wat deed je om iets te kunnen vertellen?*

Tips

- Ondersteun met relevante woordenschat: nieuw, vrienden maken, uitsluiten/uitgesloten worden, eenzaam of angstig zijn, (niet) vlot, welkom, hulp krijgen, ...
- Differentieer: je kan de leerlingen ook eerst in kleine groepen ervaringen laten uitwisselen en dan samen hun ervaringen laten delen met de grotere groep. Dat maakt een dergelijk delicaat onderwerp vermoedelijk makkelijker bespreekbaar.

Materiaal

- Bord

Tijdens het lezen

Intro: verkenning titel, oriëntatie op de tekst

Lees samen met de leerlingen de titel van de tekst. Wat zou dat betekenen 'duistere kunst'? Laat leerlingen vrij associëren: waar gaat de tekst over volgens hen?
Bekijk samen de tekst. Leg uit dat de tekst uit acht delen bestaat.

Instructie en verloop

1. Lees deel 1 van de tekst interactief voor.
2. Stel de topische vragen: Wie? Wat? Waar? Wanneer? Waarom? Hoe? Laat de leerlingen hier eerst in duo's een antwoord op formuleren.
3. Vat deel 1 samen met de leerlingen. Schrijf de antwoorden op de topische vragen in steekwoorden op het bord.

Voorbeeldvragen

Tijdens het lezen:

- *Wat is dat een kringwinkel? Wat kan je daar kopen? Wie winkelt daar wel eens?*
- *Hoe vind jij dat het Nederlands klinkt? Vind je het een mooie taal? Waarom wel of waarom niet? Hoe vind je dat jouw taal klinkt? Vind je dat een mooie(re) taal? Vind je Nederlands moeilijk? Kan je soms moeilijk de juiste woorden vinden? Hoe komt dit, denk je?*
- *Hoe doe je dat, vrienden maken?*
- *Waarom gaat Noor bij Maureen staan?*
- *Waarom is Youri populair, denk je?*
- *Vind jij piercings mooi?*
- *Waarom geniet Youri van de aandacht? Waren er ook populaire jongens of meisjes in jouw vorige school?*
- *De meisjes praten te snel voor Noor om te volgen. Hoe voelt Noor zich daarbij denk je? Hoe voel jij je als je iets niet begrijpt? Waarover denk je dat de meisjes het hebben?*

Topische vragen na het lezen:

- *Wie komt er aan bod in de tekst?*
- *Wat gebeurt er?*
- *Waar zijn ze?*
- *Wanneer vindt het plaats?*
- *Waarom doen de leerlingen zo?*
- *Hoe gedragen de leerlingen zich?*
- *Wat weet je over Noor?*
- *Hoe zou je Noor omschrijven?*

Persoonlijke ervaringen:

- *Herken je een dergelijke situatie?*
- *Heb je ook al zoiets meegemaakt?*
- *Lijkt het op een situatie op jullie speelplaats?*

Tekstfragment

deel 1
(op de speelplaats)

Materiaal

- Bijlage 1: afbeelding van pestgedrag.

Woordenschat

de kringwinkel
verliefd
de piercing
de wenkbrauw
leder
het hoekje (de hoek)
de overkant
stoer
metaal,
giechelen
glimlachen

Tips: ondersteun interactie

- Ondersteun met afbeeldingen om de woordenschat te verduidelijken. Gebruik indien nodig bv. online afbeeldingen van een wenkbrauwpiercing, een kringwinkel.
- Om gevoelens van uitsluiting en pestgedrag duidelijker te maken, kan je afbeelding 1 gebruiken.
- Model zelf een aantal antwoorden op de vragen en interpretaties van de tekst: "Ik merk dat Noor zich wat onzeker voelt op de speelplaats. Ze zoekt naar de juiste woorden, maar vindt die niet. Ze heeft nog moeite met het Nederlands."
- Schrijf de topische vragen en vraagwoorden op het bord.

Instructie en verloop

1. Laat de leerlingen deel 2 zelfstandig lezen. Mocht dit te moeilijk blijken, lees dan interactief voor.
2. Vraag de leerlingen naar de inhoud van dit deel. Opnieuw doen we dit met topische vragen. Laat hen eerst in duo's overleggen.
3. Voeg klassikaal relevante info toe op het bord.
4. Laat de leerlingen de tekst opnieuw lezen, stel een verteller aan en personages.
5. Bekijk de schilderijen van Frida Kahlo en Claude Monet in bijlage 2 of voeg zelf schilderijen van die kunstenaars toe, die je online vindt.
6. Vraag de leerlingen hoe ze die schilderijen ervaren. Gaat er van één van de twee een zekere dreiging uit?

Voorbeeldvragen

Tijdens het lezen:

- *Bij het stuk over de tekenles: Wat is jouw favoriete vak op school (hier en in jouw vaderland)? Heb je daar dezelfde vakken als hier? Wat is er hetzelfde op school? Wat is er anders?*
- *Zijn veel kunstenaars mannen, zoals Noors vader zegt? Wat vind je daarvan?*
- *Noors vader is nu bewaker, maar vroeger politieagent. Wat deden jouw ouders vroeger? Wat doen ze nu? Hoe komt dit denk je? Doen ze hun werk graag nu?*
- *Wat is er anders aan Sofie? Hoe komt dit denk je? Ken je mensen die niet kunnen horen/spreken/zien? (Benoem de termen: doof/stom/blind, ga ook in op de andere betekenis van stom.)*
- *Gaan kinderen die anders zijn naar een gewone school in jouw land? Naar welke soort school gaan ze? Wat vind je ervan dat Sofie naar dezelfde school gaat als Noor? Waarmee zou Sofie het moeilijk hebben? Waarom denk je dat?*
- *Welke schilders ken jij? Waarvoor zijn die bekend? Welke vormen van kunst ken jij? Wie is jouw favoriete kunstenaar? Waarom is dat zo?*
- *Sofie tekent Noor: wat leer je over Noor uit de tekening?*
- *Hoe vier jij je verjaardag? Vier je die samen met (school)vrienden of met familie? Is dat een groot of een klein feest? Krijg je dan cadeautjes?*

Topische vragen na het lezen:

- *Wie komt aan bod?*
- *Wat gebeurt er?*
- *Waar zijn ze?*
- *Wanneer vindt het plaats?*
- *Hoe gedragen de leerlingen zich?*
- *Waarom doen de leerlingen zo?*

Wat vind je van de schilderijen van Frida Kahlo en Claude Monet?

- *Welke verschillen merk je op?*
- *Hoe zou je die schilderijen beschrijven?*
- *Gaat er ergens een dreiging vanuit? Is er iets duister aan?*

Tips

- Leg de link tussen de woorden schilderen, het schilderij, de schilder, de schilderkunst.
- Model je eigen antwoord op de topische vragen.
- Voeg afbeeldingen toe van schilderijen van Frida Kahlo en Monet. Voeg voldoende adjectieven toe om de werken te bespreken: *duister, dreigend, zacht, licht, flamboyant, kleurrijk, ...*

Tekstfragment

deel 2
(in de tekenles)

Woordenschat

de tekenles
de kunst,
de kunstenaar
het beroep
de bewaker
de leraar
de schilder
het schilderij
de dreiging
de waterverf
de stijl
de schouder
dol zijn op iets
de mouw
zeuren
oprollen

Materiaal

- Bijlage 2: afbeeldingen van schilderijen van Frida Kahlo en Claude Monet.

Instructie en verloop

1. Laat de leerlingen het derde deel lezen in kleine groepen. Iemand is de verteller, iemand Loena, iemand Noor en iemand Maureen. Ga eerst door de tekst samen met de leerlingen om de personages te omcirkelen in kleur zodat het duidelijk is wie wanneer aan het woord is.
2. Wijs op de aanhalingstekens om duidelijk te maken dat dit het begin markeert van iemand die aan het woord is.
3. Ga in op de laatste onheilspellende regel: 'Beloof me dat je voorzichtig bent.' Wat zou Loena daarmee bedoelen? Maak de link met de onheilspellende titel.
4. Laat de leerlingen voorspellen wat er aan de hand zou kunnen zijn bij Sofie.
5. Schrijf die voorspellingen op het bord.

Voorbeeldvragen

- *Waarom neemt Maureen die uitnodiging af? Is ze jaloers of nieuwsgierig?*
- *Maureen herkent Noor en Sofie meteen op de uitnodiging. Hoe komt dat denk je?*
- *Waarom wordt Noor rood? Wat wil dat zeggen 'rood worden'? Heb jij dat soms ook? Wanneer heb jij dat? Ken je er nog een ander woord voor?*
- *Vraag door op de betekenis van de beeldspraak: "De andere meisjes lopen achter Maureen als jonge eendjes achter hun moeder."*
- *Waarom zou Noor voorzichtig moeten zijn?*
- *Waarom zou je voorzichtig moeten zijn als je bij iemand op bezoek gaat? In welke situaties ben jij voorzichtig? Kan je redenen bedenken waarom ze voorzichtig zou moeten zijn?*
- *Heeft Loena informatie die Noor niet heeft?*
- *Wat zou ze bedoelen met 'daar kom je zelf wel achter'?*

Tips

Model een antwoord op de vragen: "Misschien weet Loena dingen over de situatie thuis bij Sofie. Misschien is ze daar ooit op bezoek geweest en heeft ze iets onaangenaams meegemaakt."

Tekstfragment

deel 3
(de uitnodiging)

Woordenschat

voorzichtig
de krul
de spiegel
de lippenstift
het feest(je)
gek
speciaal
gelijk hebben
gekwetst zijn

Instructie en verloop

1. Laat de leerlingen het vierde deel zelfstandig lezen. Als dat niet lukt, lees dan interactief voor.
2. Vraag na het lezen wat de leerlingen ervan vinden dat Noor door de spullen van Sofie gaat.
3. Wat denken ze dat er aan de hand is bij Sofie thuis op basis van wat Noor gezien heeft in haar tekeningen?
4. Leg een link met de titel: zou dit de duistere kunst kunnen zijn?

Voorbeeldvragen

- *Vind je het oké dat Noor zomaar in de spullen van Sofie kijkt?*
- *Zou jij dat durven, zomaar in de spullen van iemand anders kijken?*
- *Wat denkt Noor op basis van wat ze ziet op de tekeningen van Sofie?*
- *Wat zou jij denken als je zulke tekeningen ziet?*
- *Kan je een link leggen met de titel? Is er iets duisters aan de tekeningen die Sofie maakt?*

Tips

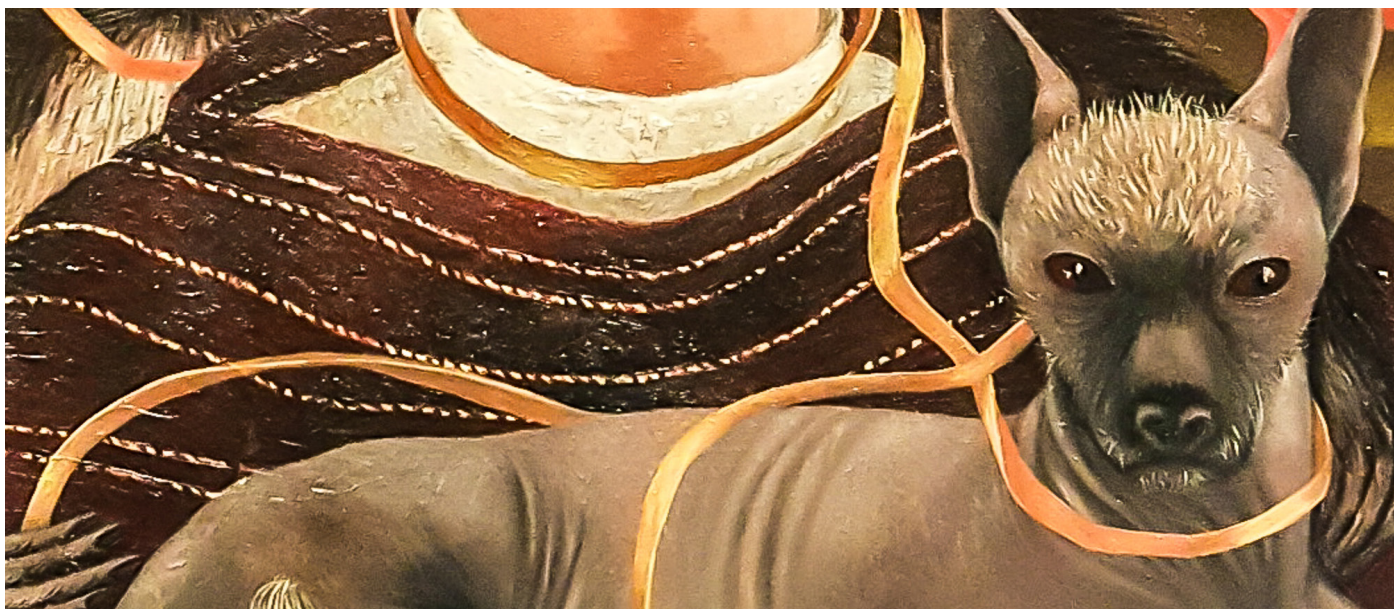
Voor sterke groepen: maak een parallel met de werken van Frida Kahlo, ook zij had geen eenvoudig leven. Ze kreeg een zwaar ongeluk en had een moeilijk huwelijksleven. Misschien is schilderen/tekenen voor zowel Sofie als Frida Kahlo een manier (geweest) om met moeilijke omstandigheden om te gaan. Ga in op de duisternis die ook lijkt uit te gaan van de bepaalde schilderijen van Frida Kahlo. Toon een aantal voorbeelden. Laat de leerlingen hun gevoelens verwoorden.

Tekstfragment

deel 4
(op de speelplaats)

Woordenschat

de pauze
het schrift
de pennenzak
de hals
wurg
de ruzie

Instructie en verloop

1. Deel 5 slaan we over (bij Noor thuis). Maak duidelijk aan de leerlingen dat ze dit stuk later zelf kunnen lezen, maar dat we het klassikaal overslaan omdat het een lange tekst is en we niet elk deel in detail kunnen behandelen.
2. Vat samen voor de leerlingen wat er gebeurt in deel 5.
3. Laat de leerlingen het zesde deel lezen in kleine groepen. Iemand is de verteller, iemand Noor, iemand de mama van Sofie, iemand de papa van Sofie, iemand de neef van Sofie, iemand Sofie. Ga eerst door de tekst samen met de leerlingen om de personages te omcirkelen in kleur zodat het duidelijk is wie wanneer aan het woord is.
4. Bespreek nadat de leerlingen in kleine groepen de tekst gelezen hebben, hoe ze dit deel interpreteren.
5. Bespreek de verschillende personages en hun manier van omgaan met Noor. In dit deel van de tekst komen veel adjectieven voor die verwijzen naar de gevoelens die Noor heeft in haar omgang met de verschillende personages. Schrijf die adjectieven op het bord.

Voorbeeldvragen na het (voor)lezen

- *Wat vind je van de sfeer bij Sofie thuis?*
- *Waarom geeft Sofie een knuffel (iets wat ze anders nooit doet) aan Noor? Wat vind je daarvan?*
- *Hoe zou je de papa omschrijven? En de mama en de neef?*
- *Wat vind je ervan dat de vader van Sofie niet naar het feestje komt? Vier jij je verjaardag met je ouders?*
- *Hoe voelt Noor zich bij de mama, papa, neef?*
- *Bij wie voelt ze zich op haar gemak? Bij wie niet?*
- *Hoe communiceren Sofie en Noor?*
- *Denk je dat er een reden is dat Sofie niet praat? Is ze zo geboren? Of hoe zou dit ook nog kunnen komen?*
- *Voel je een dreiging in het fragment?*
- *Is er iets duister aan dit deel van de tekst?*

Tekstfragment

deel 6
(op het feestje, bij Sofie thuis)

Woordenschat

stotteren
onbeleefd
de knuffel/knuffelen
trots
hoopvol
verbaasd
vrolijk
het talent
glimlachen
het verschil

Instructie en verloop

1. Deel 7 is het laatste deel dat we samen lezen. Deel 8 laten we over en kunnen de leerlingen later zelfstandig lezen.
2. Laat de leerlingen het zevende deel van de tekst lezen in kleine groepen. Iemand is de verteller, iemand Noor, iemand de mama van Sofie, iemand de papa van Sofie, iemand Sofie. Ga eerst door de tekst samen met de leerlingen om de personages te omcirkelen in kleur zodat het duidelijk is wie wanneer aan het woord is.
3. Nadat de leerlingen in kleine groepen de tekst gelezen hebben, bespreken we samen hoe ze dit deel interpreteren.
4. Wat leiden de leerlingen op basis van deel 7 af van de tekst? Er is geen zekerheid, we hebben Noors gedachten en wat de mama zegt. Wie zou gelijk hebben? Waarom denken de leerlingen dat?

Voorbeeldvragen na het (voor)lezen

- *Wat doet Noor? Waarom is de vader van Sofie zo kwaad op Noor?*
- *Geloof je wat de mama zegt? Waarom wel of waarom niet?*
- *Vind je het moedig wat Noor doet (haar bezorgdheden uiten)?*
- *Hoe zou jij je voelen in een dergelijke situatie?*
- *Zou je durven wat Noor deed? Zou je iets zeggen tegen de mama of zou je zwijgen?*
- *Wat zou Noor bedoelen met het citaat van Frida Kahlo: 'Ik schilder geen dromen of nachtmerries, ik schilder mijn eigen realiteit'?*
- *Waarom tekent Sofie wat ze tekent?*

Tips

Het is gevoelige materie. Wijs de leerlingen erop dat we, als lezer, geen zekerheid hebben: we hebben de ideeën van Noor over wat er zich afspeelt in het huis van Sofie en we hebben de versie van de mama van Sofie dat er niks aan de hand is.

Tekstfragment:

deel 7
(op het feestje, confrontatie met de vader van Sofie)

Woordenschat

de badkamer
de werkkamer
zonder nadenken
de spullen
doorzoeken
schuldig
stiekem
kwaad
raar
vreemd
erg
bleek
wijd open
gebarentaal
missen
vertrouwelijk

Instructie en verloop

Reflecteer over de inhoud, de vorm van de tekst en de gebruikte strategieën.

1. Wat vonden de leerlingen ervan om te voorspellen op basis van de dreigende titel en van de dreiging die van sommige stukken tekst uitging? Voelden ze die dreiging tijdens het lezen?
2. Hoe moeilijk vinden de leerlingen het om niet te weten wat er nu echt speelt bij Sofie thuis?
3. Vinden de leerlingen het een goede titel voor de tekst?
4. De leerlingen wisselen in duo's uit: wie geloven ze en waarom?
5. Zien de leerlingen een gelijkenis met Frida Kahlo: de eigen realiteit tekenen of schilderen?

Voorbeeldvragen na het (voor)lezen

Reflecteer over de vorm van de tekst en de gebruikte strategieën:

- *Vind je het een goede titel?*
- *Voelde je de dreiging van wat er nog kwam tijdens het lezen?*
- *Hoe vond je het om een personage of de verteller te spelen?*
- *Hoe vond je het om het vervolg van de tekst te voorspellen?*

Reflecteer over de inhoud van de tekst:

- *Wat vond je van de tekst? Waarom?*
- *Had je een idee over de inhoud van de tekst door de titel?*

Materialen

- Bijlage 1: afbeelding om pestgedrag te duiden
- Bijlage 2: afbeeldingen van schilderijen van Frida Kahlo en Claude Monet

Extra lessuggesties

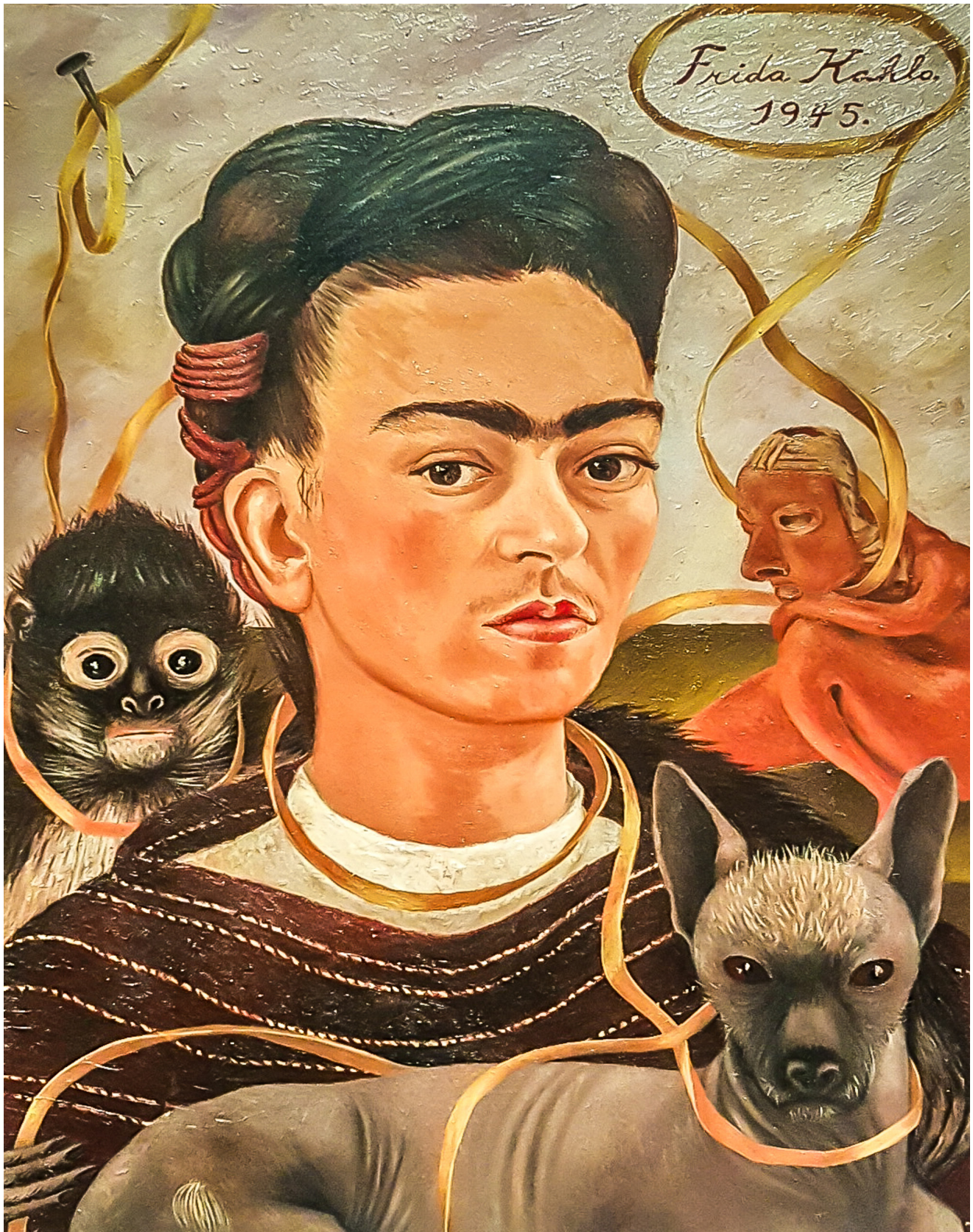
- Ga in op beroepen. Een aantal beroepen kwam al aan bod tijdens het lezen: bewaker, schilder, leraar, kunstenaar. Ga in op wat de leerlingen later zelf graag willen worden en waarom.
- Ga dieper in op de schilderkunst. Geef een aantal voorbeelden van verschillende periodes en verschillende schilderijen. Vraag naar persoonlijke voorkeuren. Breid het onderwerp zo ver uit als je wil, als de klasgroep daarvoor openstaat. Breng ook andere vormen van kunst aan (bv. graffiti), geef enkele bekende voorbeelden zoals Banksy.
- Bespreek de directe rede t.o.v. de indirecte rede.
- Ga eventueel dieper in op gebarentaal.

Bijlage 1

Het strand aan Sainte-Adresse, Claude Monet, 1867, olieverf op doek

Frida Kahlo, zelfportret met aapje, 1945, Olieverf op mosoniet